

käsitletakse 1924. aasta uue majanduspoliitika sündi, raha stabiliseerimist, hüperinflatsiooni vältimist. J. Valge ei ole eesti majandusruumi vaadanud kitsalt kohaliku asjana, vaid osana ülejäänud Euroopast, pakkudes seejuures hulgaliselt võrdlusmaterjali. Käsitluslaad on uudne, isegi õpetlik ja aktuaalne, kui silmas pidada majandustegelaste kiikamist Vene turu suunas 1920. aastate algul ja selle perspektiivitu ürituse armetut läbikukkumist.

Autor ei varja oma suhtumist mõningatesse tolleaegsetesse poliitikutesse ja nendega seotud majandusrühmitustesse, teeb seda aga akadeemilises uurimuses talutavates piirides ning küllaldase põhjendatuse ning tõestatusega. Sest just idapoliitika majanduslik aspekt ühendas Riigikogus nii kommuniste-kisakõrisid kui ka parempoolseid Põllumeeste juhtfiguure ajuti lausa groteskselt. J. Valge on kasutanud üsna sageli võtet, mida klassikaline ajaloouurimine on püüdnud, kuid mitte alati suutnud vältida: “kui oleks tehtud nii, siis oleks tulemus olnud...” Komisjon ei arvanud seda aga antud juhul miinuseks. Kindlasti on hea saavutus, et tõsine teadusraamat haarab lugejat paiguti otse põnevusromaanina. Valge monograafia on tubli panus eesti majandusajaloo kirjavarasse, lisaks hariv ja hoiatav lektüür kõigile mõtlevaltele inimestele. Sest kui mitte konkreetsetes üksikasjades, siis eetilise laostumise ja eetilise tugevuse vastuseisuna võib seesugune olukord alati korduda.

Komisjoni ees oli kuus heatasemelist raamatut. Otsustada ei olnud kerge, kuid siiski sai võitja komisjoni enamuse hääled. 5. märtsil anti Riigiarhiivi uurimissaalis 2003. aasta ajalookirjanduse aastapremia monograafia “Lahtirakendamine” autorile Jaak Valgele.

Väino Sirk

Konstantin Päts

130

Aleksander Kulkoff. President Konstantin Pätsi portree 1938. a. Õli, lõuend

Käesoleva aasta 23. veebruaril möödus 130 aastat Eesti Vabariigi presidendi Konstantin Pätsi sünnist. Selle sündmuse puhul korraldas Konstantin Pätsi Muuseum mitu üritust, mille patrooniks oli Vabariigi President Arnold Rüütel ning eestvedajateks muuseumi juhataja Elle Lees ja hoolekogu vanem Küllö Arjakas.

Ajalookonverents

22. veebruaril peeti Eesti Teaduste Akadeemia majas Toompeal teemakohane ajalookonverents. Akadeemik Peeter Tulviste rääkis Konstantin Pätsist kui Teaduste Akadeemia auliikmest. Oli ju K. Päts see mees, kes 1938. aastal Eesti Teaduste Akadeemia asutas. Järgmisel aastal valiti ta selle auliikmeks. Tartu

Ülikooli prof. Jüri Ant tutvustas tollaegsele ajakirjandusele tuginedes president K. Pätsi propagandareise mööda Eestimaa erinevaid paiku 1930. aastate teisel poolel. Kooliõpetaja Indrek Jalas, kes oli hiljuti ise olnud praktikant presidendi kantseleis ja huvitus seetõttu selle institutsiooni varasemast ajaloost, pidas ettekande Eesti Vabariigi Presidendi Kantselei tegevusest aastatel 1938–1940. Ettekannete vaheajal esinesid meeleoluka kontserdiga lauljad Janne Sevtsenko ja Väino Puura, keda klaveril saatis Riina Pikani. Seejärel meenutas allakirjutanu arheoloog Vello Lõugase päeviku kaasabil aastatel 1989–1990 kahte Buraševosse korraldatud ekspeditsiooni Konstantin Pätsi säilmete leidmiseks ja kodumaale toomiseks. Kahjuks ei võimaldanud tervis Hando Runnelil pidada plaanitud ettekannet intrigeeriva pealkirjaga “Konstantin Päts ja need teised”. Konverentsi lõpetas professor Mati Graf mõtetega Konstantin Pätsist kui poliitikust ja riigimehest. Loodetavasti saab peagi kõiki neid ettekandeid lugeda trükis ilmuvas kogumikus, nii nagu eelmise samalaadse ettekandekoosoleku põhjal pandi Konstantin Pätsi Muuseumi poolt 2002. aastal kokku artiklikogumik “Konstantin Pätsi tegevusest”.

Mälestustseremoonia ja juubelinäitus

Järgmisel päeval toimus Tallinna Metsakalmistul perekond Pätsi rahulas mälestustseremoonia: asetati pärjad ja lilled, peeti hingepalve ja kõned, esines Eesti Meestelaulu Seltsi Tallinna meeskoor. Pärjad ja lilled viidi ka Päästekomitee liikme Konstantin Koniku hauale. Pärastlõunal avati Tallinna Pedagoogikaülikooli Akadeemilise Raamatukogu Raamatumuuseumis president Konstantin Pätsi juubelile pühendatud näitus. Seal oli eksponeeritud hulgaliselt fotosid erinevatest sündmustest, kus K. Päts osales. Näha sai ka mõningaid esemeid, mida president oli kasutanud. Kindlasti köitis tähelepanu omaaegne hambaarstivõrk, milles oli istunud K. Päts, kui ta hambaid tohterdati. K. Päts olevat ka ise toetanud dr. Antsoni hambaaravikabineti sisustamist. Suurt tähelepanu oli näitusel pööratud Konstantin Pätsi kujutamisele kunstis. Eksponeeritud olid mõned büstid, kuid kahtlematult oli näituse kõige atraktiivsem objekt 1938. aastal Aleksander Kulkoffi (1889–1970) tehtud president Konstantin Pätsi elusuurune paraadportree. Õlimaala kujutab äraoleva, kaugusesse suunatud pilguga presi-

denti, kes on Kadrioru lossi peasaalis justkui midagi meelde tuletades hetkeks peatunud, hele valgusküllane taust on kontrastiks presidendi tumedale pidulikule riietusele. See on üks vähesteid Eesti silmapaistvatest ühiskonnategelastest säilinud portreesid. Kuigi poliitiku ja teisi ühiskonnategelasi maaliti 1930. aastatel küllaltki palju, hävitasid enamiku neist ja ka nende jäädvustustest punased barbarid. Ka ülalnimetatud õlimaal oli aastakümneid oma paremaid päevi oodanud kusagil pööningul, kus ta sai tugevasti kannatada. Maal restaureeriti Konstantin Pätsi Muuseumi tellimusel ja Eesti Muinsuskaitse Seltsi Stockholmis rahalisel toel Alar Nurkse ja Ene Trompi poolt.

Peep Pillak